

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ОСНОВИ ДЕРЖАВНОУПРАВЛІНСЬКИХ РЕФОРМ

Новак А. М., Баштанник В. В.

ВСТУП

Стратегічним напрямом інституціональних змін у системі державного управління в Україні є трансформація наявної моделі публічної влади. Відповідно до напрямів реформування державного управління актуалізується завдання становлення інтегрованої системи управління державою на основі гармонізації принципів, інструментів, форм та методів державної політики. Сучасний процес державотворення в Україні зумовлює необхідність дослідження проблем, пов'язаних зі здійсненням цілеспрямованої діяльності органів публічної влади щодо забезпечення законності і правопорядку в країні, охорони прав і свобод людини і громадянина, закріплених Конституцією України. Еволюційний розвиток держави і громадянського суспільства в Україні являє собою складний динамічний процес, що відбувається під впливом численних факторів: внутрішніх і зовнішніх, планомірних і стихійних, позитивних і негативних. У зв'язку з цим реалізація курсу з формування демократичної, правової, соціальної держави потребує супроводження системних соціально-економічних і політико-адміністративних перетворень заходами, спрямованими на нейтралізацію негативних суспільних явищ і процесів, серед яких одним з найнебезпечніших є корупція.

Виключно деструктивний характер корупції зумовлений високим рівнем її латентності, масштабністю поширення та стійкими руйнівними наслідками як для суспільства загалом, так і для окремих соціальних підсистем зокрема. Корупція гальмує процес соціально-економічного розвитку, знижує рівень інвестицій, порушує конкурентні засади ринкової економіки, спричиняє перехід процесів регулювання і контролю господарської діяльності до організованих кримінальних структур, що призводить до скорочення надходжень до бюджету, зростання безробіття, зубожіння широких верств населення. Корупція перешкоджає формуванню середнього класу як основи внутрішньо-політичної стабільності в країні та інструменту контролю за публічною владою. Вона негативно впливає на суспільно-політичні інститути

демократичної держави, знижує ефективність державного управління, загострює соціальну напругу, а тому є одним з основних факторів послаблення авторитету влади та поступової деградації державності.

При цьому особливої гостроти набула проблема запобігання і протидії корупції та правопорушенням, пов'язаним з корупцією, які створюють серйозну небезпеку існування України як демократичної, соціальної, правової держави. Для України проблеми запобігання корупції в органах публічної влади продовжують залишатися одним з найактуальніших завдань державного управління. Адже корупція створює суттєву небезпеку для життєдіяльності суспільства і на тепер масштаби її поширення становлять реальну проблему функціонування системи національної безпеки.

Доцільність дослідження засад національної антикорупційної політики полягає у визначенні напрямів удосконалення нормативно-правової бази з питань протидії корупції в органах публічної влади, організаційному забезпеченні запобігання корупції. Створення спеціалізованих антикорупційних органів та запровадження стандартів діяльності державних службовців не є показовими чинниками боротьби з корупцією, натомість судова реформа і правова реформа з позицій удосконалення діяльності наявних структур суттєво впливають на ефективність антикорупційної політики. Разом із тим аналіз розвитку антикорупційного законодавства свідчить про його неефективність, що говорить про недостатність урахування проблеми формування рівня правової культури та правосвідомості громадян у разі розробки антикорупційної політики держави.

Актуальність дослідження напрямів реалізації європейських принципів демократичного врядування у процесі формування та реалізації національної антикорупційної політики визначається важливістю комплексного аналізу процесу кардинальних змін у політичній системі України, змін конституційно-правового статусу головних суб'єктів суспільних відносин, імплементацією міжнародних правових актів. При цьому визначений державою курс на інтеграцію до Європейського Союзу потребує суспільно-політичної, економічної та правової адаптації системи управління на центральному та регіональному рівнях в Україні до сталих європейських моделей демократичного управління, функціонування правових механізмів раціоналізації державноуправлінської діяльності.

1. Визначення сутності запобігання корупції у системі публічного управління

За своїм функціональним призначенням запобігання корупції являє собою певну форму захисту суспільства від корозії влади, деформації

суспільства. В ідеалі цей захист завжди мав би бути своєчасним, адекватним, цілеспрямованим, дієвим і ефективним. Однак на практиці цього не відбувається і в принципі відбутися не може. Оскільки, характеризуючи глобальні тенденції злочинності, правоохоронна діяльність, як правило, виробляється колективно в рамках демократичних та гуманістичних принципів, оформляється в управлінських, оперативних або процесуальних рішеннях, програмах дій або законодавчих актах і тільки потім перетворюється на практичну діяльність. Водночас у формуванні антикорупційної політики, складанні програм протидії корупції, виробленні конкретних антикорупційних заходів необхідно прагнути, по-перше, до їх адекватності загальної криміногенній ситуації, небезпечності конкретних проявів корупції, по-друге, до своєчасності їх застосування¹.

Антикорупційна система національної держави завжди повинна включати такі заходи, як: забезпечення необхідної прозорості (у певних межах) ділових угод, фінансових і товарних потоків, створення системи ефективного контролю за поширенням економічної інформації, щоб запобігти її продажу, підвищення рівня прийнятих рішень, залежно від їхнього значення до урядового або міжвідомчого рівня, суворе дотримання принципу індивідуальної відповідальності за виконання прийнятих рішень, введення обов'язкової антикорупційної експертизи всіх прийнятих законів і підзаконних актів, доручивши її здійснення незалежним і висококваліфікованим юристам, економістам, керівникам та іншим фахівцям тощо. Загалом, варто вказати на базовий методологічний підхід дисертаційного дослідження, у межах якого акцент робиться на уточненні понятійно-категоріального апарату, проведенні дослідження історичних етапів формування системи органів державної влади, виокремленні напрямів наукових досліджень галузі державного управління щодо теоретико-методологічного забезпечення діяльності органів влади в процесі формування раціональних механізмів державного управління. Насамперед важливо уточнити понятійно-категоріальний апарат дослідження. На державному рівні постійно приймалися закони, концепції та програми протидії корупції.

Втім, як показує практика, поширення корупції зберігає свої масштаби, а методи подолання корупції в Україні є застарілими. Причиною цього є недостатня суспільна реакція на системність корупції, відсутність інтегративного антикорупційного підходу громадян, громадських організацій, держави, адже лише за умови сполучення цих двох чинників політичного та суспільного характеру

¹ Валушко І. Антикорупційна політика: концептуальні підходи. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 4. С. 101–105.

така боротьба може принести реальні результати². Такий стан речей негативно впливає на всі суспільні сфери, особливо економічну, адже в такому разі ні ринкові реформи, ні економічна політика держави загалом не можуть набути соціальної спрямованості. У разі системної корупції стає складним завданням навіть визначення суб'єктів протидії корупції, тобто корупція загрожує національним інтересам. У такому разі корупція – це зловживання державною чи іншою владою для особистого збагачення, використання публічного змісту службової діяльності для реалізації приватних інтересів.

Більшість дослідників вказує на давню історію виникнення терміна «корупція», наводять дані про тривалий, тисячолітній досвід протидії цьому суспільному явищу. Сучасного значення термін «корупція» набув у Європі в XV–XVI століттях, а нормативно закріплений був у міжнародній резолюції «Практичні методи боротьби з корупцією», підготовленій секретаріатом VIII Конгресу ООН³. У резолюції «Корупція в державному управлінні» зазначається, що проблеми корупції в державній адміністрації мають загальний характер. Перш за все треба мати на увазі, що корупція є наслідком явищ і тенденцій політики, економіки та розвитку держави. Усталеним є морфологічно-юридична конструкція: корупція – підкуп – підкупність і продажність серед державних, політичних і громадських діячів, а також урядовців і службовців державного апарату⁴. Водночас антикорупційну політику не слід і надмірно політизувати, особливо коли вона має виключно економічний чи побутовий характер або є проявом зловживання службовим становищем чиновників.

Дотепер немає єдиного визначення терміна «корупція». Різноманіття вкладених змістів за відсутності єдиного формулювання свідчить насамперед про складність сприйняття корупції у суспільній свідомості. Тому розуміння генези уявлень про корупцію дозволить виокремити механізми сучасного її сприйняття.

Неоціненний внесок у вивчення корупції в органах публічної влади зробив видатний німецький філософ М. Вебер. Система цінностей М. Вебера застосовується нами як базовий методологічний інструмент під час аналізу вчинених державним службовцем (посадовою особою)

² Недюха М. Корупція як соціально-правовий феномен. *Юридична Україна*. 2014. № 8. С. 21–27.

³ Серьогін С.С. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади. *Університетські наукові записки*. 2009. № 4. С. 284–289.

⁴ Серьогін С. Соціальна сутність корупції в органах державної влади. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. ОРІДУ НАДУ, 2010. Вип. 2 (42). С. 130–132.

корупційних дій⁵. Саме соціальні цінності, які поділяє індивід, є тим наріжним каменем, що дозволяє або брати участь у корупційних практиках, або боротися з ними. Сучасне сприйняття корупції сформувалося у ХХ ст. Корупція стала розглядатися як один із ризиків розвиненого суспільства. Оскільки дотепер ні в українському законодавстві, ні в міжнародних правових актах не наведено однозначного визначення терміна «корупція», для того щоб відобразити всю багатогранність досліджуваного явища, наведемо різні формулювання, узяті як з вітчизняних, так і із закордонних джерел.

У науковій праці «Корупція, закон, відповідальність» С. Максимов дає таке визначення: «Корупція – це використання державними, муніципальними або іншими публічними службовцями (у тому числі депутатами і суддями) або службовцями комерційних або інших організацій (у тому числі міжнародних) свого статусу для незаконного одержання майна, прав на нього, послуг або пільг (у тому числі немайнового характеру)»⁶. Таким чином, однією з перешкод виробленню механізмів боротьби з корупцією на державному рівні є неоднозначність трактування цього терміна. Важливо зазначити, що значення поняття «корупція» є значно ширшим за семантику слова «хабарництво». Корупція містить у собі неналежне використання повноважень або службового становища, розкрадання державних коштів, надання переваг знайомим (кронізм) і надання переваг родичам (непотизм, кумівство). Корупція – загальна назва злочинних дій у сфері державного управління, політики, що полягають у використанні державними посадовими особами, політичними і громадськими діячами довірених їм прав і владних повноважень з метою реалізації вузькокорпоративних (кланових) інтересів, а також власного збагачення⁷. Важливий внесок у розвиток теорії та методології антикорупційної політики зробили вчені Національної академії державного управління при Президентіві України та її регіональних інститутів, які провели дослідження антикорупційної тематики за цільовою тематикою аналізу проблем державного управління. Разом з представниками юридичної науки умовно варто виділити такі методологічні основи дослідження національної антикорупційної політики у системі публічного управління: управлінський, правовий,

⁵ Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / пер. з англ. Олександр Погорілий. Київ : Наш Формат, 2018. 216 с.

⁶ Максимов С.В. Коррупция. Закон. Ответственность. Москва : ЗАО «ЮрИнфоР», 2008. 220 с.

⁷ Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. ; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.

інституціональний, соціальний та гуманізаційний. У широкому розумінні протидія корупції – це будь-яка діяльність у сфері управління, спрямована на зменшення можливостей для корумпування суспільних відносин, забезпечення верховенства права, реалізацію інших принципів права, сприяння розвитку демократичного суспільства та утвердження правової держави⁸. Врешті-решт, має йтися про поєднання завдань і функцій антикорупційної політики.

Уперше в історії незалежної України офіційне тлумачення поняття «корупція» було викладене у ст. 1 Закону України «Про боротьбу з корупцією» (1995 р.): корупція – діяльність осіб, уповноважених на виконання функцій держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг⁹. Відповідно, закон встановив поняття «корупційне діяння»: 1) незаконне одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави у зв'язку з виконанням таких функцій, матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг, у тому числі прийняття чи одержання предметів (послуг) шляхом їх придбання за ціною (тарифом), яка є істотно нижчою за їх фактичну (дійсну) вартість; 2) одержання особою, уповноваженою на виконання функцій держави, кредитів або позичок, придбання цінних паперів, нерухомості або іншого майна з використанням при цьому пільг чи переваг, не передбачених чинним законодавством.

Як бачимо, чинний термін «корупція» охоплює значно ширше коло суспільних відносин, які спрямовані на одержання неправомірної вигоди, прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди як безпосередньо для державного службовця, так і для інших осіб, аніж досліджуваний термін у попередній редакції.

У прийнятому 14 жовтня 2014 р. Законі України «Про запобігання корупції» закріплено, що корупція – це використання особою, зазначеною в частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю

⁸ Принципи та форми інформаційного забезпечення боротьби з корупцією в органах Державної податкової служби України. *Право і Безпека*. 2010. № 3. С. 151–156.

⁹ Про боротьбу з корупцією : Закон України від 5 жовтня 1995 р. № 56/95–ВР. *Голос України*. 16 листопада 1995.

особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей¹⁰.

Виключно деструктивний характер корупції зумовлений високим рівнем її латентності, масштабністю поширення та негативними наслідками як для суспільства загалом, так і для окремих суб'єктів суспільних відносин зокрема. Адже корупція, по-перше, гальмує процес соціально-економічного розвитку, негативно впливає на інвестиційний клімат в Україні, порушує конкурентні засади ринкової економіки, спричиняє частковий перехід регулювання і контролю господарської діяльності до організованих кримінальних структур, що призводить до скорочення надходжень до бюджету. По-друге, корупція перешкоджає формуванню середнього класу як основи внутрішньополітичної стабільності в країні та інструменту контролю за публічною владою. По-третє, вона негативно впливає на суспільно-політичні інститути демократичної держави, знижує ефективність державного управління, загострює соціальну напругу, а тому є одним з основних факторів послаблення авторитету влади та поступової деградації державності. Соціальна, правова держава потребує нових політико-правових форм та інститутів організації державноуправлінської діяльності у сфері формування та реалізації національної антикорупційної політики (НАП), які відповідають традиціям публічного управління, отримують суспільне визнання, регулюються усталеними правовими нормами та розвиваються у напрямі загальноцивілізаційного процесу демократизації публічного управління.

2. Методологія дослідження національної антикорупційної політики в умовах трансформації державного управління в Україні

Методологічною базою дослідження формування та реалізації НАП є сучасні теоретичні розробки вітчизняних і зарубіжних учених з проблем державного управління; загальнонаукові принципи пізнання суспільних явищ; системний, міждисциплінарний, інституціональний, конкретно-історичний підходи. У дослідженні такої тематики доцільно використовувати як базовий метод системний підхід, який дозволяє дослідити особливості формування національної антикорупційної політики у контексті внутрішньосистемних трансформацій та зовнішніх викликів. Застосування методології системного аналізу дає змогу проаналізувати організаційно-правові засади діяльності суб'єктів запобігання і протидії корупції у системі державного управління: функціональні ознаки й характеристики, загальні тенденції, етапи

¹⁰ Про запобігання корупції : Закон України № 1700-VII від 14 жовтня 2014 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>. (дата звернення: 21.12.2020).

формування НАП. Загальнонаукові принципи об'єктивності та історизму, аналізу, синтезу, узагальнення та індукції, дослідницькі методи, що ґрунтуються на них: інструментальний, інституційний, соціологічний, аксіологічний, діяльнісний, статистичної обробки емпіричного матеріалу, живого пізнання, особистого спостереження та ін. – уможливають формування достатньої теоретичної бази дослідження. Зокрема, за допомогою історичного методу доцільно досліджувати основні передумови та фактори формування НАП; логічний метод уможлиблює теоретичну реконструкцію сутності НАП та її впливу на проведення системних реформ, а на основі аналізу предметної сфери НАП конкретизовано типи та сучасні форми реалізації завдань органів влади у сфері протидії корупції. Методологія наукового узагальнення забезпечила аналіз загальних властивостей та закономірностей ролі держави у формуванні НАП, а формалізація складників забезпечила аналіз НАП як нового формату суспільного розвитку в Україні. Методологія моделювання дозволяє розробити модель оптимізації НАП в умовах системних реформ, а нормативно-правовий та формально-юридичний методи сприяли аналізу юридичного змісту універсальних процедур та регламентів НАП. При цьому комплексний метод забезпечує проведення аналізу факторів впливу НАП на розвиток держави та громадянського суспільства, а систематизація підходів до розробки засад імплементації зарубіжного досвіду формування та реалізації НАП дозволяє проаналізувати особливості процесів реформування державного управління в контексті відповідності міжнародним стандартам.

Функціональний аналіз як методологічний засіб важливо використовувати для обґрунтування напрямів удосконалення державного управління та розроблення структурно-функціональної моделі імплементації зарубіжного досвіду реформування державного управління. У процесі аналізу особливостей формування та реалізації НАП також важливо використовувати класичні наукові принципи об'єктивності та історизму, дослідницькі методи, що ґрунтуються на них: інструментальний, інституційний, соціологічний, аксіологічний, діяльнісний, статистичної обробки емпіричного матеріалу, особистого спостереження та низка інших. Важливим методом дослідження раціонального змісту НАП є аналіз фактологічної та емпіричної інформації органів державного управління, результатів соціологічних досліджень для визначення актуальних напрямів підвищення ефективності державного управління в процесі формування та реалізації НАП.

На основі використання наведених методів є можливість проаналізувати специфіку та форму впливу ефективності НАП на

функціонування системи державного управління. Водночас, погоджуючись із позицією вітчизняних науковців, з огляду на підходи Є. Немержицького, С. Серьогіна, В. Соловійова, слід передбачити застосування таких наукових методів (підходів) для дослідження впливу корупції на систему державного управління, як:

- системний підхід – для розкриття впливу корупції на суспільство та систему органів публічної влади, дослідження дезорганізаційного та реорганізаційного впливів корупції;

- інституціональний метод – для визначення системи інститутів публічного управління, метою діяльності яких закріплено запобігання та протидія корупції, усунення наслідків корупційних діянь;

- морфологічний метод – для опису форм і проявів корупції в органах публічної влади;

- феноменологічний метод – для дослідження суб'єктивного сприйняття корупції, її соціокультурних, зокрема, психологічних, соціальних, ментальних передумов;

- порівняльно-історичний метод – під час аналізу історичних форм корупції, у тому числі в Україні, забезпечує проведення ретроспективного аналізу соціальної психології народу, його соціокультурної ментальності, зміни в якій завжди відстають від динаміки соціально-економічної сфери;

- компаративний метод – імплементація зарубіжного досвіду формування антикорупційної політики, впровадження стандартів міжнародних та міжурядових організацій у сфері протидії корупції;

- емпіричний метод (спостереження, опитування, експертне оцінювання, статистичний та контент-аналіз, моделювання тощо).

Слід зазначити, що сам процес корупції на середніх і нижчих рівнях влади протягом останніх років свідомо допускається корумпованою частиною влади й навіть деякою мірою стимулюється. Це є, з одного боку, одним із прихованих механізмів реального управління, а з іншого – методом забезпечення власної безпеки й незмінюваності у владі шляхом ослаблення й розкладання інститутів громадянського суспільства. До того ж порушується принцип рівності громадян в одержанні соціальних (суспільних) благ. На думку В. Римського, низову корупцію не слід вважати більш необразливою, ніж верхівкову. Корупція в освіті й медицині формує й підтримує дискримінацію українських громадян за їхнім соціальним статусом і рівнем життя, порушуючи конституційний принцип рівності і загальнодоступності відповідних послуг. Саме це приводить Україну у своєрідну інституціональну пастку, коли державні інститути стають не тільки

неефективними, але й, незважаючи на реформи, нездатними вирішувати найважливіші проблеми громадян¹¹.

Варто зазначити, що процес формування НАП характеризується наявністю комплексу взаємозалежних компонентів теоретико-методологічного, організаційного й інституціонального характеру. Побудова демократичної, правової держави потребує формування відповідного наукового забезпечення реалізації реформ, що базується на передових дослідницьких моделях удосконалення державно-управлінської діяльності¹². Вважаємо обґрунтованим сучасний підхід вітчизняних дослідників до теоретико-методологічної проблеми публічного управління, яка зводиться до того, що «процеси управління властиві лише складним, динамічним системам, іманентним атрибутом яких є самоуправління, тобто здатність до впорядкування системи, приведення її у відповідність до об'єктивної закономірності такого середовища, оптимізації її функціонування»¹³. Саме тому державне управління як соціальне явище нині детермінується потребами суспільного розвитку та потребує регулювання діяльності органів державної влади шляхом правового визначення форм, методів, принципів такого регулювання. Крім того, виникає питання формалізації складних адміністративних систем як формату державно-управлінської діяльності шляхом розробки сучасного підходу до трансформаційних процесів у системі публічного управління, переходом у такій системі управління до реалізації принципу децентралізації як основи модернізації держави.

При цьому особливо виділений політичний аспект корупції, що зумовлено яскраво вираженим політичним компонентом публічно-управлінської діяльності. Широке коло дослідників намагається розглянути корупцію під різними кутами зору, притаманними саме тим наукам, які вони представляють. Найчастіше, особливо на побутовому рівні, корупція ототожнюється з підкупом і продажністю посадових осіб, що позначається кримінально-правовим поняттям «хабарництво». Проте більшість науковців вважає некоректним ототожнення корупції з конкретним злочинним проявом, акцентуючи увагу на тому, що корупція не обмежується лише хабарництвом, а є значно ширшим поняттям. Що стосується корупції та протидії цьому явищу в органах державної влади,

¹¹ Предборський В.А. Інституційні особливості корупційних процесів в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2011. № 12. С. 16–22.

¹² Сушинський О. До питання про суб'єкти відповідальності за корупційні правопорушення. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. 2002. Вип. 11. С. 122–132.

¹³ Сьомін С.В. Боротьба з корупцією в секторі безпеки і оборони: світовий досвід і Україна. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 3. С. 19–24.

то з'ясовано, що в останні десятиліття більша частина дослідників розглядає її крізь призму структурно-функціонального підходу, де значна увага приділяється впливу корупції на різноманітні аспекти суспільного життя, а сама корупція вивчається як самостійне явище.

Останні дослідження впливу корупції на глобальний розвиток (згідно з дослідженнями Світового банку) свідчать, що витрати світової економіки на хабарі корупціонерам щорічно оцінюються приблизно у 2,6 трлн доларів США. Отже, корупція – це масштабна проблема, яка в епоху глобальної інформатизації створює небезпеку зниження темпів зростання глобальної торгівлі й розвитку фінансової системи. Вона послаблює довіру до державних інститутів, ускладнює бюджетно-фінансові проблеми, позбавляючи бюджет значних надходжень у вигляді митних зборів і податкових платежів, підриває систему підтримки державою бідних та соціально незахищених верств населення¹⁴. Саме тому починаючи з 2014 р. прогрес у прийнятті і впровадженні антикорупційного законодавства було проголошено одним з пріоритетів Кабінету Міністрів України.

Одним із головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційного суспільства, в якому кожен міг би створювати та накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними тощо. Особливої актуальності це питання набуває тоді, коли йдеться про такий феномен, як корупція, яка є істотним чинником поглиблення сучасної політичної та економічної кризи. Еволюційний розвиток держави і громадянського суспільства України являє собою складний динамічний процес, що відбувається під впливом численних факторів: внутрішніх і зовнішніх, планомірних і стихійних, позитивних і негативних. У зв'язку з цим реалізація курсу на ствердження демократичної, правової, соціальної держави потребує супроводження системних соціально-економічних і політико-адміністративних перетворень заходами, спрямованими на нейтралізацію негативних суспільних явищ і процесів, серед яких одним із найнебезпечніших є корупція.

У процесі дослідження корупції також варто враховувати, що саме трансформаційна модель зв'язку «суспільство – людина» дозволяє розглянути і виміряти сприйняття корупції в органах публічної влади пересічними українцями, поєднати її об'єктивні та суб'єктивні виміри,

¹⁴ Севрук В.Г. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: інтеграція України до ЄС. *Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних правопорушень* : мат. круглого столу (Київ, 20 листоп. 2014 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2014. С. 84–88.

знайти правильний перехід від одного рівня опису до іншого. Такий підхід дозволяє виявити роль корупції в життєдіяльності суспільства як автономної, самокерованої, організованої складної ієрархії систем і розробити адекватні механізми її обмеження. Вибраний теоретико-методологічний підхід дає можливість сформулювати цілісне уявлення про механізми державного управління запобіганню та протидії корупції в органах публічної влади. Виключно деструктивний характер корупції зумовлений високим рівнем її латентності, масштабністю поширення та стійкими руйнівними наслідками як для суспільства загалом, так і для окремих соціальних підсистем зокрема. Нині виділяють соціальні, політичні, економічні, морально-психологічні, правові та міжнародні наслідки корупції.

Науковий підхід вимагає застосування класифікації ознак корупції та ідентифікації форм її прояву в різних сферах життєдіяльності. Водночас світова практика свідчить, що слід відрізнити принципову відмінність корупції від цивілізованого лобізму, що узаконений у багатьох західних країнах і має на меті переконання чиновників у рамках налагодженого й у цілому раціонального механізму прийняття державноуправлінських рішень. Домінуючими факторами, які вирішально вплинули на динаміку корупції в сучасній Україні, стали насамперед криза політичної влади, помилки у реформуванні економіки, сполучення бізнесу і влади, слабкість демократичних традицій, обмеженість інститутів громадянського суспільства, недосконалість антикорупційного законодавства, невизначеність перспектив економічного розвитку країни. Стимулює зростання корупції також соціальна нестабільність і напруженість у суспільстві, різка диференціація доходів і майнового стану населення, яка поглиблюється недосконалістю механізмів соціального забезпечення незахищених верств населення.

Сучасні наукові погляди на корупцію у системі публічного управління й відповідно напрями формування НАП доцільно розподілити таким чином: перший напрям передбачає інтеграцію міжнародних та національних механізмів кваліфікації, виявлення та протидії корупції, базується на регламентації міжнародними нормативно-правовими актами, які викладені у формі рішень та резолюцій міжнародних організацій. Фактично йдеться про певне узагальнення поняття «корупція», стандартизації та регламентації службової діяльності, регламентах функціонування управлінських структур тощо;

– другий напрям базується на детермінації інституціональних характеристик корупції, передбачає поєднання політичних, соціально-економічних і юридичних складників. На сучасному етапі варто доповнити такий перелік соціетальним аспектом;

– третій напрям базується на сучасному розумінні концепції «належного врядування» як реалізації права людини на ефективне врядування. У межах цього напрямку досліджується вплив корупції на ефективність соціального управління й здатність систем управління протидіяти корупції;

– четвертий напрям базується на дослідженні впливу корупції на дотримання прав і свобод людини у системі публічного управління. Досить часто третій і четвертий напрями існують в інтегрованому вигляді, при цьому доповнюються сучасним розумінням принципу “non-discrimination”.

Ефективність зусиль щодо подолання такого негативного соціально-політичного явища, як корупція, значною мірою залежить від здійснення політичної, а також державно-правової реформи та її складників: адміністративної, парламентської, муніципальної та судово-правової реформи; чіткого правового визначення повноважень і функцій політичних інститутів та їх посадових осіб; запровадження демократичних принципів управління суспільними справами, створення умов всебічного розвитку структур громадянського суспільства, втілення дієвого механізму соціального контролю за владними інституціями. При цьому слід відзначити недосконалість наявних юридичних нормативних конструкцій та необхідність розробки нових нормативно-правових актів, що регламентують боротьбу з корупцією, концептуальною основою яких повинно бути не документування наслідків цього негативного соціально-політичного явища, а створення умов, що виключають можливість корупційних проявів, гарантування і забезпечення права громадян на об’єднання в політичні партії та громадські організації для захисту своїх прав і свобод та задоволення власних інтересів.

Дослідження сучасних наукових шкіл щодо інституціонального визначення корупції дозволили виділити такі загальновизнані методологічні підходи:

1) відповідно до рішень і резолюцій міжнародних організацій корупція – це багатоаспектне явище, яке виявляється не тільки в діяннях, а й у відхиленні поведінки посадових осіб від соціальних і культурних цінностей суспільства;

2) корупція – це суто злочинна діяльність у сфері політики або державного управління, а дехто фактично ототожнює її з хабарництвом;

3) корупція – це складне соціально-політичне явище, що є значно складнішим утворенням, ніж сукупність кримінальних проявів, це насамперед соціально-політичне явище, головною особливістю якого є використання посадовими особами законодавчої, виконавчої та судової влади, а також громадських об’єднань, установ і організацій

господарського управління всіх форм власності свого службового становища для одержання матеріальних цінностей, послуг чи пільг для себе або третіх осіб;

4) корупція – це соціальна деформація, яка за певних політико-правових реалій виступає як соціально допустима форма взаємодії суспільних груп, держави і громадян;

5) корупція – це інституціональна деформація, яка призводить до руйнування інституціональної взаємодії, зумовлює зміну суспільної парадигми.

Отже, у формуванні антикорупційної політики на найближчу перспективу необхідно вибирати такі заходи, які, з одного боку, мали б високий практичний ефект (гальмуючи зростання корупції і знижуючи її), а з іншого – дали не менший пропагандистський результат (що підвищує популярність органів влади, що застосовують її). Дві ці цілі хоч і близькі (особливо в довгостроковому періоді), але аж ніяк не збігаються. Антикорупційна політика повинна поєднувати в собі обидва згадані підходи – як міри з високим практичним ефектом, так і пропагандистські, виховні та профілактичні заходи, розраховані насамперед на підвищення рейтингу політичної влади.

3. Реформування діяльності органів державного управління у процесі реалізації національної антикорупційної політики

Перша фундаментальна проблема у реалізації курсу на оптимізацію формування засад національної антикорупційної політики – організаційно-правове закріплення таких засад у профільних законах та діяльності спеціалізованих органів держави. Фактично йдеться про дихотомію нормативного та інституціонального підходів до формування та реалізації НАП. Адже наявні нормативно-правові акти не дають чіткого уявлення про засади національної антикорупційної політики. Сучасні дослідження базових засад державного управління у сфері антикорупційної діяльності, формування антикорупційних стандартів управління, зарубіжного досвіду та визначення шляхів його впровадження в Україні дають підстави стверджувати, що раціональна антикорупційна політика на сучасному етапі є важливим фактором становлення у нашій країні нових економічних відносин, формування демократичних інститутів, забезпечення прав і свобод людини.

Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» морально застарів, оскільки містить посилання на неіснуючі натеper структури управління (Антикорупційний комітет, Урядовий уповноважений з питань антикорупційної політики). Метою закону (а не, власне, політики) визначено «створення в Україні системи прийняття рішень

щодо антикорупційної політики на основі результатів аналізу достовірних даних про корупцію та чинників, які до неї призводять, зокрема статистичних спостережень, моніторингу виконання цих рішень та їх впливу на стан справ з питань запобігання корупції незалежним спеціалізованим органом із залученням представників громадянського суспільства, а також формування суспільної підтримки у подоланні корупції (табл. 1). Власне, закон за структурою та стилем викладення приписів більше відповідає Концепції (Державній програмі) з реалізації антикорупційної політики, адже містить строки, інституціональну визначеність, завдання на коротко- та довгострокову перспективу тощо. Фактично йдеться про етатистську модель публічного управління у сфері запобігання корупції, у межах якої держава самостійно визначає пріоритети НАП, самостійно формує пріоритети, реалізує і звітує про виконання положень урядових, галузевих та регіональних програм.

Саме тому метою та пріоритетними напрямками дослідження реформування НАП є визначення поняття та змісту державного управління у системі антикорупційних заходів, встановлення сталих динамічних тенденцій розвитку національної держави в умовах інтеграційних процесів. Мета досягається через урахування напрацювання науки державного управління, юридичної науки, політичної науки, що уможливило оновлення демократичної концепції управління, адаптацію такої концепції до умов перехідного суспільства з тим, щоб вона могла бути використана як теоретична основа у підготовці нового та уточненні положень чинного законодавства. В умовах поглиблення трансформаційних процесів державне управління, державно-управлінські відносини, державно-управлінська діяльність набувають нових характерних ознак.

Разом із тим на такому етапі розвитку країн пострадянського простору особливої ваги набуває тенденція тісного взаємозв'язку адміністративної реформи та зовнішнього виміру розвитку держави, в тому числі набуття відповідності критеріям на вступ до ЄС, впровадження інноваційних механізмів суспільно-політичних відносин, систематизованих, зокрема, й у критеріях членства країн в ЄС. Також слід виокремити питання формування системи публічного управління на рівні національної держави, у межах якої здійснюється формування та реалізація антикорупційної політики. З метою вирішення завдань реалізації національної антикорупційної політики пропонується теоретичне обґрунтування структурної схеми функціонування органу влади у сфері НАП (рис. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз законів України «Про запобігання корупції» та «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки» у частині визначення основ національної антикорупційної політики

«Про запобігання корупції»	«Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014–2017 роки»
Поняття антикорупційної політики не визначено, у тексті згадується як функція спеціальних органів	Поняття антикорупційної політики не визначено, у тексті згадується загалом
Мета антикорупційної політики, завдання – відсутні, суб'єкти НАП вказані опосередковано (визначає, формує...), лише визначено, що НАЗК формує засади та реалізує антикорупційну політику	Мета політики детермінована через завдання для складників політики, узагальненого завдання немає
Поняття політики і стратегії подані як синоніми. Антикорупційна стратегія реалізується шляхом виконання державної програми, яка розробляється НАЗК	Поняття стратегії не визначено, для викладу положень закону застосована методологія SWOT-аналізу
Принципи НАП не наведені	Принципи формування і реалізації НАП не вказані
Наведені правила етичної поведінки	Закріплено принцип доброчесності
Функції органів влади у сфері НАП визначені як загальні для органу влади	Функції органів влади подані у вигляді завдань

Рис. 1. Схема детермінації інституціональних особливостей формування національної антикорупційної політики

Наявна натепер модель антикорупційної політики є надзвичайно закритою, зберігає атрибути побудованої у межах 2004–2012 рр. концепції протидії корупції на основі функціонування застарілих управлінських механізмів. Прогресну модель формування та реалізації НАП варто представити у вигляді матриці взаємозалежності сутнісних характеристик та засад НАП. Використання матричного підходу дозволяє визначити сутність процесу формування та реалізації НАП з позицій теоретико-методологічного обґрунтування та загалом вирішити такі завдання:

- 1) виявити особливості сучасного стану, суб'єктності та наявних принципів діяльності у системі національної антикорупційної політики;
- 2) визначити сукупність об'єктів реформування, на які здійснюють регулюючий вплив суб'єкти регулювання; рівні регулювання, фактори регулюючого впливу;

- 3) систематизувати сукупність факторів, які впливають на зміст НАП;
- 4) визначити функціональну спрямованість НАП та оцінити ймовірні ризики та загрози з боку суб'єктів регулюючого впливу на систему НАП.

Рис. 2. Сутність структурно-функціонального підходу у процесі формування та реалізації НАП

Джерело: складено авторами за результатами експертного опитування державних службовців та посадових осіб ОМС (ДРІДУ НАДУ, 2016–2019 рр.)

Застосування матричного підходу щодо ефективності антикорупційної політики доцільне у разі прийняття управлінських рішень, розробки концепції формування та реалізації НАП.

Загалом, створення дієвої системи державних механізмів запобігання корупції, розробки і впровадження комплексу організаційно-правових заходів для протидії цьому явищу, виявлення та подолання її соціальних передумов і наслідків має стати одним із пріоритетів держави. Можна виділити інституціональне та організаційне забезпечення заходів протидії корупції в органах публічної влади, оскільки їх реалізація є тією наріжною проблемою, від вирішення якої залежить і ефективність усіх напрямів боротьби з цим явищем. Серед державно-правових механізмів протидії корупції в органах публічної влади можна виділити загальні та спеціальні механізми, а заходи з їх реалізації поділити на стратегічні та тактичні.

Організаційні механізми реалізуються через сукупність заходів стратегічного характеру:

1) Інституціональне укріплення судової системи.

Це одне із ключових завдань у реалізації антикорупційної програми, актуальність якої навряд чи має потребу в обґрунтуванні. Тут знадобиться:

- гарантувати гідне забезпечення суддів і всієї судової системи;
- удосконалити систему підготовки й відбору кадрів;
- зміцнити арбітражні суди, увести в їхню роботу більшу процедурну й інформаційну надійність;
- розвинути адміністративну юстицію.

Одночасно необхідно різко знизити можливості для проникнення корупції у судовий корпус, про що докладніше йдеться нижче.

2) Зміцнення правоохоронної системи.

Корумпованість правоохоронних органів, недостатня кваліфікація кадрів, що займаються боротьбою з корупцією, – у числі головних перешкод для реалізації антикорупційної програми. Тому вдосконалення їхньої роботи, очищення від внутрішніх зрадників – одне з першочергових завдань. У процесі її вирішення необхідно:

- підвищення заробітної плати насамперед працівників правоохоронних органів (до цієї категорії доцільно відносити, природно, податкову й митну службу). Надалі їхнє утримання повинне перевершувати утримання працівників «цивільних служб»;

- підвищення рівня технічного забезпечення правоохоронних органів, впровадження сучасних інформаційних технологій;

- кадрове відновлення правоохоронних органів, сполучене зі скороченням чисельності Збройних сил країни за умови розгортання мережі перепідготовки військовослужбовців, що звільняються в запас, які повинні поповнювати ряди правоохоронних органів;

- створення під егідою Генеральної прокуратури України міжвідомчого наукового й навчального центру. До його завдань повинні входити аналіз і узагальнення досвіду роботи правоохоронних органів щодо боротьби з корупцією й перепідготовка кадрів, зайнятих вирішенням цієї проблеми в різних відомствах (включаючи внутрішні служби безпеки);

- розробка й випуск нової спеціальної й навчальної літератури щодо боротьби з корупцією для юридичних вузів і факультетів;

- організація стажувань українських фахівців у країнах, у яких були успішно реалізовані програми боротьби з корупцією.

3 2014 р. проведення адміністративної реформи в Україні у нормативно-правовому сенсі пов'язане з реалізацією комплексу напрямів конституційного реформування, змістом якого виступає: переформатування балансу органів державної влади вищого рівня, тобто перерозподіл повноважень та відповідальності між Президентом

України, Кабінетом Міністрів України та Верховною Радою України; мінімізація загрози владних повноважень; впровадження прозорого механізму політичної відповідальності через формування урядової коаліції.

На нашу думку, проведення конституційної реформи певною мірою ускладнило процес проведення адміністративної реформи, оскільки змінюються повноваження Президента України, Кабінету Міністрів України і Верховної Ради України. Така наша теза ґрунтується на аналізі сутності нормативно-правових актів, зміст яких визначає процедуру регулювання ОДВ. Такі висновки підтверджуються результатами соціологічного опитування. Лише 16% респондентів вважали достатнім рівень організаційно-правового забезпечення регулювання діяльності органів державної влади, 23% зазначили, що рівень не завжди відповідає, 10% вказали, що організаційний рівень відповідає за окремим напрямом, а майже 50% опитаних вказали, що не відповідає, оскільки важко зрозуміти сутність та особливості такого регулювання. У результаті опитування експертів з'ясовано, що до головних чинників, які впливають на зниження ефективності регулювання діяльності органів державної влади віднесено механізми адміністративного реформування, а саме: застарілу нормативну базу (69%), відсутність розробленої методики адміністративного реформування (64% – за майже 20-річного «досвіду» проведення адміністративних реформ 1999–2018 рр.), неправомірне застосування норм законодавства (61%), непрофесіоналізм та некомпетентність державних службовців (42%). При цьому більшість експертів переконані, що найбільше організації роботи органу державної влади перешкоджають такі фактори, як: неналежний підбір кадрів – 59%, недостатній контроль з боку керівництва за службовою діяльністю відповідальних осіб – 54%; неукомплектованість посад – 41%, залучення працівників до виконання завдань поза межами їх функціональних обов'язків – 44%.

Сучасна проблема ствердження суверенної, демократичної, правової держави в Україні, на думку науковців, потребує нового підходу до встановлення особливостей, властивостей і характерних рис державного управління, що притаманні суспільству на певних етапах розвитку¹⁵. Одночасно важливо сформулювати розуміння сутності державного управління, що трансформується під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників. Власне, процес публічного управління має відповідати тим

¹⁵ Бачинська І. Корупція в діяльності державної податкової служби – проблемна складова її ефективного функціонування. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. ОРІДУ НАДУ, 2008. Вип. 4 (36). С. 149–156.

принципам суспільного розвитку, які детермінують демократію у істинному її розумінні. Саме з позицій формування та реалізації НАП доцільно говорити про адміністративний зміст поняття «модернізація держави» як процесу формування нової моделі ефективної влади, здатної до впровадження системних і послідовних рішень.

ВИСНОВКИ

Модернізація системи державної влади в Україні – процес, що ініційований Президентом України, передбачає приведення системи влади в Україні до сучасних європейських стандартів публічного управління, передбачає функціонування елементів суспільного впливу на державно-управлінські рішення, у тому числі формування механізмів суспільної підтримки процесу реформ. Саме тому концептуальна модель дослідження особливостей реалізації НАП побудована на імперативному змісті поняття «державна влада». Загальна теоретична конструкція такого поняття може бути подана у такому вигляді: державна влада – форма політичної влади, політично організований механізм суспільного управління, що реалізує функцію регулювання суспільних відносин від імені народу на всій території держави у контексті принципів суверенітету, територіальної цілісності та незалежності шляхом функціонування апарату держави, прийняття реалізації і контролю за виконанням загальнообов'язкових норм національного права, представляє державу у зовнішніх зносинах, гарантує дотримання прав і свобод людини, має виключне право формувати апарат примусу.

З позицій державного управління обґрунтованим є сучасний інституціональний підхід у визначенні антикорупційної політики, відповідно до якого доцільно запропонувати таке визначення: «Національна антикорупційна політика – інтегративна взаємодія визначених законодавством суб'єктів запобігання та протидії корупції, спрямована на детермінацію та впровадження інституціональних, структурно-функціональних та ресурсних засад, організаційних заходів щодо унеможливлення проявів корупції у системі публічного управління. Ефективною передумовою національної політики запобігання корупції є детермінація управлінської функції публічно-правового моніторингу діяльності органів у виконавчій владі та виокремлення фінансового внутрішнього контролю. Отже, національна антикорупційна політика виступає як система передбачених нормативно-правовими актами організаційно-правових, адміністративних, економічних, освітньо-виховних, культурних та інших заходів, що ініціюються, формалізуються та реалізуються органами публічної влади та громадськістю з метою виявлення, припинення корупційних

правопорушень, сприяють реалізації прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб та держави. Визначальною метою антикорупційної політики є запобігання і протидія корупції у системі публічного управління шляхом реалізації принципів публічного адміністрування.

АНОТАЦІЯ

Обґрунтовано засади державного управління у сфері формування та реалізації національної антикорупційної політики як напряму реформ у системі публічної влади. На цій основі розроблено рекомендації щодо удосконалення засад нормативно-правового, організаційного та інституціонального забезпечення реалізації антикорупційної політики держави в умовах трансформації українського суспільства. Встановлено, що дослідження особливостей формування та реалізації національної антикорупційної політики має включати такі напрями: інституціонально-правовий (достатність законодавчих і нормативних засобів і методів протидії корупції), організаційно-управлінський (функціональність у розподілі владних повноважень і контроль за їхнім використанням посадовими особами), аксіологічний (ціннісні орієнтації державних службовців), етико-культурний (моральний стан соціально-професійного середовища державної служби) тощо.

Доведено, що в умовах розвитку національної системи запобігання корупції, розробки раціональних моделей її вдосконалення у сучасних умовах конституційної кризи національна антикорупційна політика є механізмом підтримки системи державного управління у стані стабільності та рівноваги. На основі комплексного характеру методології дослідження особливостей протидії корупції встановлено, що в процесі формування та реалізації національної антикорупційної політики слід передбачити застосування таких методів, як: системний підхід – для розкриття впливу корупції на суспільство та систему органів публічної влади, дослідження дезорганізаційного та реорганізаційного впливів корупції; інституціональний метод – для визначення системи інститутів публічного управління, метою діяльності яких закріплено запобігання та протидія корупції, усунення наслідків корупційних діянь; морфологічний метод – для опису форм і проявів корупції в органах публічної влади; феноменологічний метод – для дослідження суб'єктивного сприйняття корупції, її соціокультурних, зокрема, психологічних, соціальних, ментальних передумов; порівняльно-історичний метод – для вивчення історичних форм корупції в Україні забезпечує проведення ретроспективного аналізу соціальної психології народу, його соціокультурної ментальності, зміни в якій завжди відстають від динаміки соціально-

економічної сфери; компаративний метод – імплементація зарубіжного досвіду формування антикорупційної політики, впровадження стандартів міжнародних та міжурядових організацій у сфері протидії корупції; емпіричний метод (спостереження, опитування, експертного оцінювання, статистичний та контент-аналіз, моделювання тощо).

Розкрито соціальну сутність корупції як одного з найнебезпечніших проявів суспільного життя, яка є його продуктом, має чітко виражене політичне забарвлення і свідчить про неефективність діяльності державних і суспільних інститутів. Встановлено, що антикорупційне законодавство лише ґрунт, на якому можна проводити докорінні структурні перетворення, а масштаби поширення корупції, специфіка і детермінанти – наслідок загальних політичних, соціальних та економічних проблем країни. Це реакція на кризу в основних сферах суспільного життя, що виражається в глибокій невідповідності між механізмами управління суспільством і фундаментальними цілями його розвитку.

Обґрунтовано роль правових механізмів державного регулювання як базового складника національної антикорупційної політики. На первинному рівні публічного управління реалізація національної антикорупційної політики включає як встановлені профільними законами України: «Про державну службу», «Про центральні органи виконавчої влади», «Про місцеві державні адміністрації» тощо, так і визначені нормами кримінального та адміністративного права правила, процедури та регламенти службової діяльності щодо запобігання корупції. На вторинному рівні – засоби і способи протидії корупції, зокрема: підвищення прозорості діяльності державних органів, забезпечення прав і свобод людини і громадянина, створення умов для розвитку економіки, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробуту населення, зниження рівня корупції в Україні та усунення причин і умов, що її зумовлюють, відкритість та гласність у прийнятті рішень та оприлюдненні їх у засобах масової інформації, проведення громадського опитування та обговорення перед прийняттям управлінських рішень.

Доведено, що під час вироблення антикорупційної політики в Україні вагомим завданням є визначення стратегії, тактики та конкретних заходів антикорупційної діяльності. Основою національної антикорупційної політики визначено удосконалення антикорупційного законодавства, вироблення суспільного негативного ставлення до корупції, причин її виникнення та поширення. Встановлено, що ефективність національної політики запобігання та протидії корупції в Україні, крім наявності відповідної політичної волі, вимагає належного законодавчого забезпечення, формування дієвої системи

державних органів, забезпечення належної координації антикорупційної політики, превентивних заходів запобігання корупції, а також її подолання.

Доведено, що ефективність зусиль щодо подолання негативного соціально-політичного явища корупції значною мірою залежить від здійснення політичної, а також державно-правової реформи та її складників: адміністративної, муніципальної та судово-правової реформи; чіткого правового визначення повноважень і функцій політичних інститутів та їх посадових осіб; запровадження демократичних принципів управління громадськими справами, створення умов для всебічного розвитку структур громадянського суспільства, втілення дієвого механізму соціального контролю за владними інституціями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Валюшко І. Антикорупційна політика: концептуальні підходи. *Стратегічні пріоритети*. 2013. № 4. С. 101–105.
2. Недюха М. Корупція як соціально-правовий феномен. *Юридична Україна*. 2014. № 8. С. 21–27.
3. Серьогін С.С. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади. *Університетські наукові записки*. 2009. № 4. С. 284–289.
4. Серьогін С. Соціальна сутність корупції в органах державної влади. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. ОРІДУ НАДУ, 2010. Вип. 2 (42). С. 130–132.
5. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / пер. з англ. Олександр Погорілий. Київ : Наш Формат, 2018. 216 с.
6. Максимов С.В. Коррупция. Закон. Ответственность. Москва : ЗАО «ЮрИнфоР», 2008. 220 с.
7. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад.: Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко та ін. ; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. Київ : НАДУ, 2010. 820 с.
8. Принципи та форми інформаційного забезпечення боротьби з корупцією в органах Державної податкової служби України. *Право і Безпека*. 2010. № 3. С. 151–156.
9. Про боротьбу з корупцією : Закон України від 5 жовтня 1995 р. № 56/95–ВР. *Голос України*. 16 листопада 1995.
10. Про запобігання корупції : Закон України № 1700-VII від 14 жовтня 2014 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>. (дата звернення: 21.12.2020).

11. Предборський В.А. Інституційні особливості корупційних процесів в Україні. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2011. № 12. С. 16–22.

12. Сушинський О. До питання про суб'єкти відповідальності за корупційні правопорушення. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. 2002. Вип. 11. С. 122–132.

13. Сьомін С.В. Боротьба з корупцією в секторі безпеки і оборони: світовий досвід і Україна. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 3. С. 19–24.

14. Севрук В.Г. Світовий досвід запобігання та протидії корупції: інтеграція України до ЄС. *Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних правопорушень* : мат. круглого столу (Київ, 20 листоп. 2014 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2014. С. 84–88.

15. Бачинська І. Корупція в діяльності державної податкової служби – проблемна складова її ефективного функціонування. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. пр. ОРІДУ НАДУ, 2008. Вип. 4 (36). С. 149–156.

Information about the authors:

Novak A. M.,

Doctor of Science in Public Administration,

Deputy Director

National Anti-corruption Bureau of Ukraine

3, Vasylia Surykova str., Kyiv, 03035, Ukraine

Bashtannyk V. V.,

Doctor of Science in Public Administration, Professor,

Professor at the Department of Law and European Integration

Dnipropetrovsk Regional Institute of Public Administration

of the National Academy of Public Administration

under the President of Ukraine

29, Hoholia str., Dnipro, 49000, Ukraine